

פרשת ראה: ריכוז או ביזור?

בפרשת ראה מצוה התורה לרכז את עבודת ה' במקום אשר יבחר ה', ואוסרת על המשך ההקרבה בבמות, אף על פי שזו היתה דרך מותרת ורצויה מאז ימי האבות ובמהלך הדורות הראשונים של ההתישבות בארץ. האיסור הזה לא התקבל בקלות על ידי העם, מכיון שהריסת הבמות משמעה ניתוק הקשר הקרוב, הקהילתי, עם ה'. במקום לגשת לבמה המקומית ובעזרת הכהן המקומי להקריב קרבן תודה לה' בכל עת שמחה, עם כל המשפחה והידידים הקרובים, צריך מסע ארוך לירושלים, לעתים מסוכן, לא כולם פנויים להשתתף בו, ושם להטמע בתוך המון עם רב ואנונימי, שאינך מכיר ואינך קשור אליו, ולעתים לחוש שהקרבן האישי שלך נבלע בתוך סרט נע של קרבנות רבים.

בכל זאת, ציוותה התורה על ביטול הבמות וריכוז העבודה בירושלים, מכיון שכך מתחזקת האחדות, נמנע ריבוי סגנונות בעבודת ה', נמנע החשש מפני התפתחות של פולחנים ודתות מקומיות, ואולי גם בכלל, כדעתם של חלק מן הראשונים, מצטמצמת התפוצה של עבודת הקרבנות ועבודת ה' נהיית בעלת אופי רוחני ומופשט יותר. יש מחיר למגמה המרכזת, והוא אבדן האינטימיות, המשפחתיות והקהילתיות שאפיינה את עבודת ה' בתקופת האבות, ההתנחלות והשופטים. יש מחיר למגמה המבזרת, והוא – "בימים ההם אין מלך בישראל, איש הישר בעיניו יעשה".

המגמה המרכזת חייבת להבין את הבעיות והסכנות הטמונים בה. בירושלים בזמן הבית היו מקילים מאד בהלכות טהרה, כדי לאפשר גם לעמי הארץ להשתתף בנוחות, מחשש, ש"לא יהא כל אחד הולך ובונה במה לעצמו". אם רוצים לכנס את כולם תחת קורת גג אחת – חייבים למצוא דרך של פשרה ומיצוע, שתאפשר לכל המחנות והפלגים למצוא את מקומם בה.

סוגיה דומה מופיעה בפרשה הבאה, פרשת שופטים. בתחילת הפרשה מצוה התורה: "שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך", ומיד לאחר מכן מצוה על קיומו של מוסד משפטי מרכזי במקום אשר יבחר ה', שאליו יש לפנות ולהוראותיו יש לשמוע. במערכת המשפט, הושג איזון בין המגמה המרכזת למגמה המבזרת באמצעות בתי דין שונים: מבתי דין מקומיים של שלשה, ועד בית הדין הגדול בלשכת הגזית. במערכת המשפט יש שאיפה לתורה אחת היוצאת מבית הדין הגדול ונשמעת לכל ישראל, אך יש גם הכרה בצורך של בתי דין מקומיים ושכטיים הפועלים במידה מסוימת באופן עצמאי.

משחרב המקדש וגלו ישראל מארצם, בטלה האפשרות לריכוזיות, גם בתחום עבודת ה' וגם בתחום המשפט. הריחוק הגיאוגרפי והניתוק בין עדות ישראל וקהילותיו, יצרו ביזור בכל התחומים: נוסחי תפילה שונים, שיטות פסיקת הלכה שונות, ומנהגים מגוונים לכל עדה וקהילה. בכל זאת, נעשה מאמץ אדיר על ידי גדולי הדורות ליצור מוקד הלכה מרכזי מחייב, כדי לשמר את אחדות האומה. הספר החליף את המקום אשר יבחר ה'. החל מהמשנה דרך התלמוד ועד השלחן ערוך. נוצר איזון בין ספר מוסכם שהוא מוקד מחייב בעיקרי ההלכה, ובין ריבוי גוונים במעגלים הרחוקים מן המוקד, בעיקר בסביבת המנהג, אך גם בגופי הלכות ויסודי השקפות. יחד עם הצער על אבדן המרכז במקום אשר יבחר ה' והריכוזיות הנובעת ממנו, היתה גם תועלת לא מעטה בגיוון, בעושר ובריבוי העצום של תורה-שבעל-פה, בהלכה ובאגדה, במנהג ובאורחות החיים.

עם חזרתנו לארצנו, אנו מתקרבים שוב לציפיה של התעצמות הכוח המרכזי על פני הכוחות המבזרים. ושוב נתקלים במתח העצום שבין המרכז לבין ה"במות". עברנו כברת דרך מתפיסת "כור ההיתוך" הבן-גוריונית, לקוטב השני, פוסט-מודרני באופיו, המזלזל בכל מגמה של ריכוזיות משטרית, ואף חרד ממנו, ותומך בהתלהבות בתהליכים של הפרטה וקהילתיות.

הסוגיות הנדונות בלהט בעת האחרונה בהקשר הדתי, קשורות למתח הזה. כל אימת שמופיעה מגמה לריכוז, מתפתח מאבק עז על אופיו ועל השליטה בו: מהרבנות הראשית ועד רחבת הכותל. בידי מי תהיה הסמכות לקבוע לעם-ישראל מה הדרך הרצויה לקיים מצוות ועבודת ה'? ומדוע בכלל להכפיף למוקד אחד ולא לאפשר רבגוניות? מנגד, כל אימת שיש תהליכים של ביזור, מתעורר החשש להתמוטטות כללית: ריבוי בד"צים? מערכות רישום נישואין שונות? גיורים בסמכות כל בית דין קהילתי? איך נשאר עם אחד? האם לא נוכל לאכול איש אצל רעהו ולא להתחתן זה עם זה?

הבה נחשוב על ניסוי מחשבתי ואולי גם מעשי פשוט: האם ניתן לקבע בישוב או בעיר בית כנסת אחד, שבו יתפללו במשך חודש אלול ובימים הנוראים במנין אחד, כל הקהל. דתיים ומסורתיים, אשכנזים וספרדים, יוצאי תימן ויוצאי אתיופיה, חסידים ומתנגדים, חרדים וציונים. מסגרת התפילה העיקרית הרי שווה לכולם, ההבדלים הם רק בנוסחים ומנגינות ופיוטים. לפיכך, אין בעיה של איסורי תורה, זה רק ענין של נוחות ונעימות ויותר על הרגלים.

ידון כל אחד מן הקוראים עם עצמו, עם בני משפחתו וחבריו, האם הוא מוכן להשתתף בניסוי כזה, ועל מה ממנהגי בית אבא ואמא, ומנהגי בית הכנסת שלו, הוא מוכן לוותר. יכול להיות שאם נתאמן בכך וגם נמצא דרך לפתור את השאלות ה"קטנות", נכשיר את עצמנו לקראת היכולת להתאחד סביב השאלות הגדולות, הנוגעות בעיקרי היהדות והנהגת עם ישראל. וכשתהליך ההכשרה הזה יתקדם – נהיה מוכנים יותר לקבל פני משיח צדקנו, שהוא, כידוע, אמור להיות אחד לכ-ו-ל-ם.